

DUNYO TAJRIBASIDA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI QO'LLAB- QUVVATLASH MEXANIZMLARI

Bekimbetova Ziuar Mahsetovna

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

MBA Kichik biznes va tadbirkorlik yo'nalishi tinglovchisi

Annotatsiya

Dunyoda xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash turli davlatlarda iqtisodiy siyosat va ijtimoiy sharoitlarga ko'ra o'ziga xos mexanizmlar asosida amalga oshiriladi. Iqtisodiyoti taraqqiy etgan davlatlarda xususiy tadbirkorlik yalpi ichki mahsulotning 60-70 foizni tashkil qiladi, shu bois kichik biznes faoliyati rag'batlantirilib, qo'llab-quvvatlanadi.

Kalit so'zlar: xususiy tadbirkorlik, tajriba, model, imtiyoz, kredit, Yapon modeli

Аннотация

Поддержка частного предпринимательства в мире осуществляется в разных странах на основе конкретных механизмов в зависимости от экономической политики и социальных условий. Частное предпринимательство в развитых странах составляет 60-70 процентов валового внутреннего продукта, поэтому деятельность малого бизнеса поощряется и поддерживается.

Ключевые слова: частное предприятие, опыт, модель, привилегия, кредит, японская модель

Annotation

In the world, support for private entrepreneurship is carried out in different countries based on specific mechanisms, depending on economic policy and social conditions. In economically developed countries, private entrepreneurship accounts for 60-70 percent of GDP, therefore, small business activities are encouraged and supported.

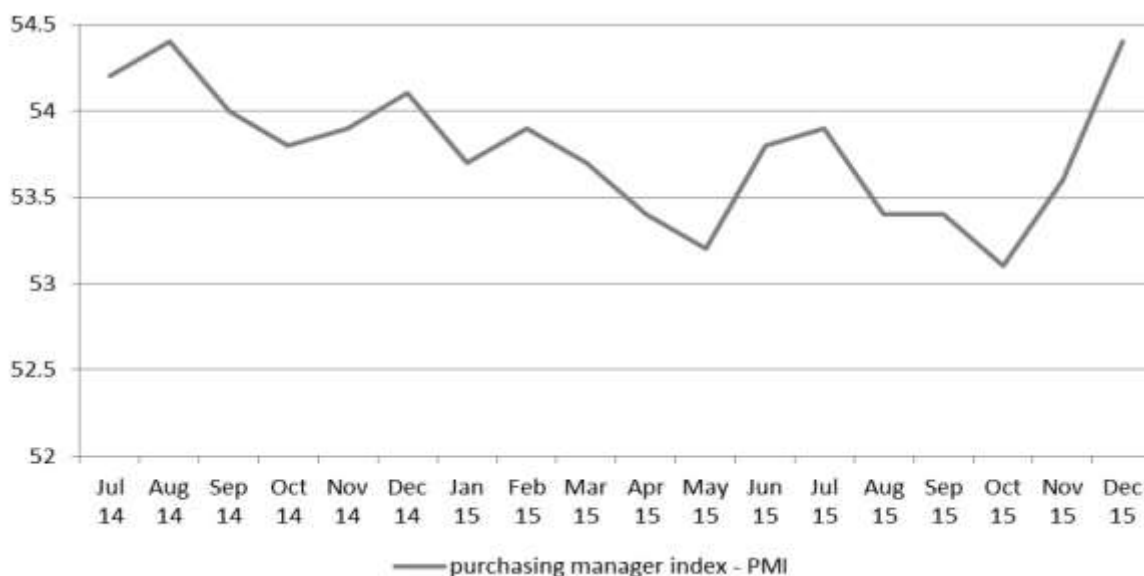
Key words: private entrepreneurship, experience, model, privilege, credit, Japanese model

The Global alyans tomonidan tayyorlangan manbalarga ko'ra, AQShdagi kichik biznes yalpi mahsulotning qariyb, 39 % ni ishlab chiqaradi, jumladan, aholining mehnatga layoqatli qismining yarmini ish bilan ta'minlaydi. Shuningdek, xususiy tadbirkorlik subyektlari taraqqiy etgan hamda rivojlanayotgan davlatlar sanoatida innovatsion tendensiyalarning generatori bo'lib, iste'mol holatining o'zgarishiga sabab bo'luvchi omil hisoblanadi.

Shuningdek, xususiy tadbirkorlik subyektlari davlatning mahsulot eksportida asosiy rol o'ynashi ham e'tiborga molik hisoblanadi. Jumladan, Gollandiya hamda Olmoniyada bu ulush qariyb 40 %, Italiyada qariyb 20-25 % ni, AQSh hamda Yaponiyada 15 % ni tashkil etadi¹.

Bir qancha davlatlarda xususiy tadbirkorlik subyektlari ko'pincha ichki bozorni ta'minlash maqsadida ishlaydi. Tashqi savdo aloqalarda xususiy tadbirkorlik subyektlari muhim o'rin tutadi. Jumladan, Xitoy Xalq Respublikasi eksportida xususiy tadbirkorlik korxonalari ulushi 50 % dan ziyod, Koreyada 40 % Rossiyada 6 % dan ortmaydi. Rossiya davlatida xususiy tadbirkorlik korxonalari davlat yalpi ichki mahsulotining qariyb 20 % ini tashkil etadi. Bu aholini 25 foizni ish bilan qondirishga sharoit yaratadi. Farqlash uchun, Xitoy mamlakati yalpi ichki mahsulotidagi xususiy tadbirkorlikning ulushi 60 % ini, Germaniyada 55 %, Yaponiya hamda AQShda 50 % dan, taraqqiy etgan mamlakatlar qismida – 33 foizni tashkil etadi. Tuzilish jihatdan Rossiyada xususiy tadbirkorlik korxonalarining 40 % dan ziyodi tijoratda yig'ilgan.

2015 yil dekabr oyida Xitoy biznesining ishlab chiqarishdan tashqari ishbilarmonlik faolligi indeksi (sotib olish menejeri indeksi - PMI) 54,4 punktni tashkil etdi (1-rasmga qarang), bu noishlab chiqarish sektoridagi tadbirkorlar faolligining o'sishidan dalolat beradi².

1-rasm. Xitoyning notijorat sohasi tadbirkorlarining ishbilarmonlik faolligi indeksi³

¹ Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda xorijiy tajriba / <https://huquqburch.uz/kichik-biznesni-qollab-quvvatlashda-xorijiy-tajriba/>

² Б. БОГОУТДИНОВ. МЕХАНИЗМЫ ПОДДЕРЖКИ ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО КАПИТАЛИЗМА // СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ, vol. 7, no. 2. 2016. -С.51.

³Национального Бюро статистики Китая.

(http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/201601/t20160105_1300092.html - Дата обращения: 30.07.2015).

Jahon Iqtisodiy globallashtirish jarayoni global raqobatbardoshlikning bosqichma-bosqich o'sishiga olib keladi, bu mahalliy ishlab chiqaruvchilarga sezilarli bosim o'tkazadi va pirovardida kichik tadbirkorlarni uyushmalarga birlashishga majbur qiladi. Bugungi kunda Xitoy rahbariyati oldida turgan asosiy vazifa - resurs iqtisodiyotidan korxonalar iqtisodiyotiga o'tish.

Bu quyidagi omillarga bog'liq:

- ✓ davlat byudjetiga soliq tushumlarining o'sishi;
- ✓ butun iqtisodiy faol aholidan yakka tartibdagi tadbirkorlar sonining o'sishi;
- ✓ yangi texnologik mahsulotlar sonining o'sishi;
- ✓ xususiy ilmiy kompaniyalar orasida patentlarning o'sishi;
- ✓ xalqaro kengayish uchun eksportga yo'naltirilgan strategiyani ishlab chiqish.

Rossiyada 2015 yil oxirigacha Kredit kafolati agentligi va KO'B banki negizida yaratishni rejalashtirgan Kichik va o'rta korxonalar rivojlantirish federal korporatsiyasi xususiy tadbirkorlikni davlatga qaram qilib, davlatni yagona investorga aylantiradi. Xuddi shunday holat boshqa rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda ham mavjud: AQShda (Kichik biznes ma'muriyati), Janubiy Koreyada (chaebollar yirik korporatsiyalar bo'lib, ular asosida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash markazlari tashkil etiladi: Samsung, Hyundai, Huawei va boshqalar), Xitoyda (Xitoy biznesni muvofiqlashtirish va hamkorlik markazi)⁴.

Quyida rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasidagi muhim mexanizmlar haqida batafsil ma'lumot beriladi: Soliq imtiyozlari va moliyaviy rag'batlantirish. Xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun davlat tomonidan soliqlarni kamaytirish yoki butunlay olib tashlash mexanizmlari keng qo'llaniladi.

Amerika Qo'shma Shtatlarida soliq qonunchiligi Soliq majburiyatlari hisobini yuritish va hisoblashning yagona tizimi bilan xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun bir qator imtiyozlarga ega. Jumladan, daromad solig'i stavkalarining progressiv shkalasi bo'yicha – 50 ming dollargacha bo'lgan foyda uchun 15 foizdan, 10 million dollardan ortiq foyda uchun 35 foizgacha soliqni nazarda tutadi. Qizig'i shundaki, AQShda xususiy tadbirkorlik uchun ba'zi imtiyozlar (masalan, kichik biznesning aksiyalarini sotishdan olingan daromadga soliq imtiyozlari) faoliyat turlari bo'yicha cheklangan⁵.

Birlashgan Millatlar tashkilotining manbalariga ko'ra, dunyo iqtisodiy tizimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik dunyoning mehnatga layoqatli aholisining 50 foizni ish bilan ta'minlaydi. Aynan yuklangan tarmoqda ishlab chiqarish mahsuloti umumiy ishlab chiqarish hajmi 33-68 marta yig'iladi. Bundan tashqari AQShda kichik

⁴ Б. БОГОУТДИНОВ. МЕХАНИЗМЫ ПОДДЕРЖКИ ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО КАПИТАЛИЗМА // СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ, vol. 7, no. 2. 2016. -С.51.

⁵ Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda xorijiy tajriba / <https://huquqburch.uz/kichik-biznesni-qollab-quvvatlashda-xorijiy-tajriba/>

biznes orqali 3,6 mlnga yaqin yangi ish o'rnini yaratildi. Shu bilan birga mamlakatda ish o'rinlarining sof o'sishi 65 foizini tashkil etadi. Bugungi kunda AQSh yalpi ichki mahsulotining 56 foizini va umumiy ishchi kuchining 2/3 qismi hosil qiladi. Dunyo mamlakatlari tajribasi misolida ko'rib chiqishimiz mumkin.

AQSH: Kichik va o'rta bizneslar uchun soliqlarni kamaytirish, ularning texnologik modernizatsiyasini moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari mavjud.

Singapur: Boshlang'ich bizneslar (startaplar) uchun birinchi yillarda daromad solig'i nolga tenglashtiriladi. Germaniya: Tadbirkorlar yangi texnologiyalarni joriy etsa, davlat tomonidan soliq chegirmalari taqdim etiladi. Kreditlash va davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlovi. Moliyaviy resurslarga oson kirishni ta'minlash uchun davlatlar maxsus dasturlar orqali tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlaydi. Xitoy: Banklar orqali uzoq muddatli va arzon foizli kreditlar ajratiladi. Shuningdek, davlat kafillik mexanizmini taklif qiladi. Janubiy Koreya: Innovatsion startaplar uchun nol foizli kreditlar taqdim etiladi. Hindiston: Mikrokredit dasturlari orqali qishloq joylaridagi tadbirkorlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Biznes-inkubatorlar va akseleratorlar. Yangi tadbirkorlik tashabbuslarini rivojlantirish uchun maxsus infratuzilmalar yaratiladi.

Rivojlangan davlatlar qatorida alohida kichik korxonalar va kichik biznesni birlashtirgan konsorsium va kooperativlarga subsidiyalar va imtiyozli kreditlar berish orqali kichik biznesni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi ishlab chiqilgan Italiya tajribasiga e'tibor qaratishimiz mumkin. Mahalliy hokimiyat organlari, shuningdek, joriy soliq o'zgarishlari haqida hisobot berish va tushuntirish uchun videokonferentsiyalar o'tkazadi. Tajribasi diqqatga sazovor bo'lgan boshqa mamlakatlarga kelsak, 2010 yilning kuzida yangi Soliq kodeksini qabul qilgan Gruziyani ta'kidlash joizki, unga ko'ra, aylanmasi 17 ming dollargacha bo'lgan kichik korxonalar soliqqa tortilmaydi. Bu, o'z navbatida, yangi tashkil etilayotgan kichik biznes sub'ektlari sonining ko'payishi va rivojlanishiga xizmat qiladi.

Frantsiyada kichik va o'rta korxonalariga ularning aylanmasiga qarab maxsus (soddalashtirilgan) soliq rejimlari qo'llaniladi. Bunday korxonalar qo'shilgan qiymat solig'i deklaratsiyasini taqdim etmaydi, balki daromad solig'ini to'laydi, uning darajasi faoliyat sohasiga (savdo, xizmatlar va boshqalar) bog'liq. Germaniyada 30 yildan ortiq vaqtdan beri kichik biznes davlat tomonidan qattiq qo'llab-quvvatlanib kelinmoqda va hukumatning iqtisodiy siyosatida uning manfaatlari doimo hisobga olinadi. Kichik biznes subyektlarini mikromoliyalashtirishni rag'batlantirish maqsadida davlat tomonidan kichik biznesni kreditlash bilan shug'ullanuvchi tijorat kredit tashkilotlariga moliyaviy resurslar ajratiladi⁶.

⁶ G. Shakirova SUPPORT MECHANISMS OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP AND THE RESULTS OF ITS IMPLEMENTATION // Published by International journal of Social Sciences & Interdisciplinary Research., under Volume: 13 Issue: 11 in November-2024. – P.77.

Mamlakatlar tajribasida AQSH va Yevropa: “Silicon Valley” singari texnologik inkubatorlar yangi startaplarga resurslar (ofis joyi, texnika) va maslahat xizmatlari taqdim etadi. Isroil: Innovatsion texnologiyalar sohasidagi startaplarni rivojlantirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorlik qiladi. Finlyandiya: Akselerator dasturlari orqali yosh tadbirkorlarga texnik va moliyaviy yordam ko‘rsatiladi.

Xulosa sifatida aytish joizki, Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, xususiy tadbirkorlikni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, qulay huquqiy sharoitlar yaratish, innovatsiyalarni rag‘batlantirish va ta’lim dasturlarini amalga oshirish juda muhim. Har bir mamlakat o‘zining iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlariga mos ravishda bu mexanizmlarni joriy qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Б. Богоутдинов. Механизмы поддержки частного предпринимательства в системе государственного капитализма // социально-экономические исследования, vol. 7, no. 2. 2016. -с.51.
2. G. Shakirova. Support mechanisms of small business and private entrepreneurship and the results of its implementation // Published by International journal of Social Sciences & Interdisciplinary Research., under Volume: 13 Issue: 11 in November-2024. – P.77.
3. Национальное бюро статистики Китая. (http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/201601/t20160105_1300092.html - Дата обращения: 30.07.2015).
4. Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashda xorijiy tajriba / <https://huquqburch.uz/kichik-biznesni-qollab-quvvatlashda-xorijiy-tajriba/>